

04.12.23  
Укр.мова

Клас: 9-А (1гр.), 9-Б (2гр.)  
Вч.: Харенко Ю.А.

# *Складнопідрядні речення з підрядними причини, мети*

**Мета уроку:** Навчити розпізнавати складнопідрядні речення з підрядними причини, мети, умови;  
Визначати смислові зв'язки між частинами складнопідрядного речення з підрядними обставинними мети, причини, умови;  
Розвивати пам'ять, мислення, увагу.



## Словниковий диктант

(В,в)улиця (Я,я)рославів (В,в)ал, мен..ший,  
нян..чити, з..їхати, (Е,е)поха (В,в)ідродження,  
приїж..ати, ін..єкція, мовно/літературний,  
недо/читав, контраст..ний, пес..ливий, віч/на/віч,  
гіган..ський, жовто/блакитний, жовто/гарячий,  
навіки/віків, що/денно, що/б дистриб..ютор, ні/як,  
по/зимовому, на/добраніч,  
поки/що, через/те/що,(Р,р)іздово (Х,х)ристове,  
(Н,н)овий рік, возз..єднання, на/зло,  
жовто/бокий, ясно/вельможний, день/у/день,  
тримай/но, що/найдовша, скільки/то.

## Словниковий диктант

Вулиця Ярославів Вал, менший, няньчити, з'їхати,  
епоха Відродження, приїжджати, ін'єкція, мовно-  
літературний, недочитав, контрастний, пестливий,  
віч-на-віч, гігантський, жовто-блакитний,  
жовтогарячий, навіки-віків, щоденно, щоб  
дистриб'ютор, ніяк, по-зимовому, на добраніч,  
поки що, через те що, Різдво Христове, Новий рік,  
возз'єднання, на зло,  
жовтобокий, ясновельможний, день у день, тримай-  
но, щонайдовша, скільки-то.

# ***Відредагуйте словосполучення:***

**мандрувати по містах**

**пересікати дорогу**

**поводитися відповідно вимог**

**далекий путь**

**у випадку потреби**

# *«Синтаксичний марафон»*

- *Розділ мовознавства, що вивчає словосполучення та речення ?*
- *Розділ мовознавства, що вивчає розділові знаки ?*
- *Граматична основа — це ...*
- *Головний член речення, який вказує, про кого чи про що говориться в реченні?*
- *Головний член речення, що вказує, що робить підмет чи який він є?*
- *Речення, у яких частини рівноправні називаються...*
- *Кома між частинами складносурядного речення не ставиться?*
- *Яке речення називається складнопідрядним?*
- *Назвіть типи складнопідрядних речень?*
- *Яке місце щодо головного може посідати підрядна частина?*
- *Чи можуть бути в головній частині вказівні слова?*

Вид	Значення підрядної частини	Засоби зв'язку	Питання, на які відповідає підрядна частина
Умови	Указує на умову здійснення того, про що йдеться в головній частині	Сполучники: <i>як, якщо, якби, коли, коли б, аби</i>	за якої умови?
Причини	Указує на причину здійснення того, про що йдеться в головній частині	Сполучники: <i>бо, тому що, через те що, тим що, у зв'язку з тим що, оскільки та ін.</i>	чому? з якої причини? через що?
Мети	Указує на мету здійснення того, про що йдеться в головній частині	Сполучники: <i>щоб, для того щоб, аби</i>	навіщо? з якою метою?
Порівняння	Пояснює головну частину через порівняння	Сполучники: <i>як, мов, наче, неначе, немовби</i>	як? як саме? подібно до чого?
Допусту	Указує на факт, усупереч якому відбувається те, про що йдеться в головній частині	Сполучники: <i>хоч, хоча, дарма що, незважаючи на те що, нехай, нащо.</i> Сполучні слова: <i>як не, куди не, хто не та ін.</i>	незважаючи на що? всупереч чому?
Наслідку	Указує на наслідок дії, про яку йдеться в головній частині	Сполучник <i>так що</i>	На питання не відповідає

Зв'язки між видом підрядної частини й словом, яке вона пояснює в головній частині, нагадують зв'язки між членами простого речення

ВИДИ ОБСТАВИН ЗА ЗНАЧЕННЯМ			
Вид	Що означає	Питання, на які відповідає	Приклади
Способу дії	Спосіб здійснення дії, вияву ознаки	як? яким способом?	<i>Сидять <u>поруч</u>.</i>
Міри і ступеня	Інтенсивність дії чи ознаки, міру їх вияву	якою мірою? чи часто? скільки разів? наскільки?	<i>Постукав <u>тричі</u>.</i>
Місця	Місце дії, напрям руху	де? куди? звідки?	<i>Стопився <u>в дорозі</u>. Ішов <u>уперед</u>.</i>
Часу	Час дії, її часову межу	коли? з якого часу? доки? відколи? чи довго?	<i>Мовчав <u>кілька хвилин</u>. <u>Завжди</u> хвилювався.</i>
Причини	Причину, підставу виникнення дії	чому? з якої причини? через що?	<i>Розсміявся <u>від радості</u>. Сказав <u>згарячу</u>.</i>
Мети	Мету дії	навіщо? з якою метою? для чого?	<i>Зупинилися <u>на відпочинок</u>. Пішли <u>спати</u>.</i>
Умови	Умову, за якої відбувається чи може відбутися дія	за якої умови?	<i>Прийдемо <u>за наявності запрошення</u>.</i>
Допусту	Умову, усупереч якій відбувається дія	незважаючи на що? усупереч чому?	<i>Прийшов <u>попри всі попередження</u>.</i>

## Підрядна причини

Складнопідрядним реченням з підрядною частиною причини називають таке складне речення, у якому підрядна частина вказує на причину або обґрунтування тієї події, про яку розповідається в головній частині. **НАПРИКЛАД:**

1. Земля прекрасна, *тому що* на ній живуть дзвінкоголосі малюки (Ю. Бедзик). з якої причини?  
[ ], (*тому що* ... ).

2. Люблю людей землі своєї, *бо* й я землі своєї син (В. Сосюра). чому?  
[ ], (*бо* ... ).

### Підрядна частина причини

відповідає на питання:	з'єднується з головною за допомогою
чому? з якої причини? через що?	сполучників: бо, оскільки, адже, що, тому що, через те що, з тим що, з тієї причини що, у зв'язку з тим що

Підрядна частина причини пояснює головну в цілому, тому питання до підрядної ставимо не від певного слова, а від головної в цілому.



## Складені получники

Складені сполучники *тому що, через те що, тим що* першою своєю частиною (*тому, через те, тим*) можуть міститися в головній частині, а другою частиною (*що*) – у підрядній. Це буває тоді, коли перша частина є логічно наголошеною і її вимовляємо підвищеним тоном. Кóму в такому разі ставимо перед словом *що*.

### ПОРІВНЯЙМО:

1. Я звернувся до брата *тому*, *що* він старший.

[ *тому* ], ( *що ...* ).

2. Я звернувся до брата, *тому що* він старший.

[ ], ( *тому що ...* ).



## Синтаксичний практикум

*Доведіть, що подані речення є складнопідрядними з підрядними частинами причини:*

Ніколи не прагни товариства людей лихих, через те що серця їхні привчені до насильства.

Лагідна ж людина сварку втихомирює, тому що її розважливість гасить гнів.

Переконати можна мудрістю й довготерпеливістю, бо м'який язик ломить і тверду кістку (З Біблії).

**225** Складіть складнопідрядні речення, використавши подані підрядні частини. Утворені речення запишіть, побудуйте їхні схеми. Назвіть засоби зв'язку між частинами.

... бо я жодного разу не грав у хокей; ... адже це наша традиція; ... бо добро ніколи не забувається; ... оскільки це суперечить правилам поведінки; ... через те що люблю читати пригодницькі романи.

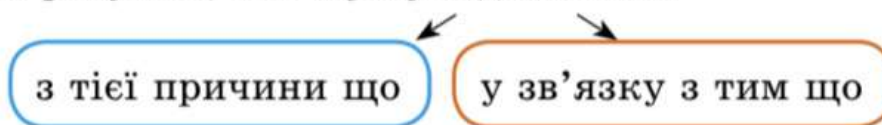
**226** Інколи ми потрапляємо в ситуації, коли потрібно відмовити однокласнику, рідній людині, колезі по роботі, випадковому знайомому в його проханні. І не тому, що не хочемо допомогти, а тому, що є вагома причина. Але відмовити так, щоб на вас не ображалися, – це велике мистецтво. Сконструйте кілька речень-відмов за поданими схемами.



1. На жаль, я не можу прийти до тебе на день народження...



2. Я вас добре розумію, але мушу відмовити...



3. Вибачте, але я не можу вам назвати адресу фітнес-клубу ...



4. Я хотів би з тобою пограти у футбол, але не зможу ...



## Підрядна мети

Складнопідрядним реченням з підрядною частиною мети називають таке складне речення, у якому підрядна частина вказує на мету того, про що розповідається в головній частині.

### НАПРИКЛАД:

1. *Арсен примружив очі, **аби** надовше затримати в уяві картини рідної землі...* (В. Малик). навіщо?  
[ ], (**аби** ... ).

2. *Садили під тином ми акації колючі, **щоб** затінок і захист нам дали* (М. Рильський). з якою метою?  
[ ], (**щоб** ... ).

### Підрядна частина мети

відповідає на питання:
з якою метою? навіщо?

з'єднується з головною за допомогою
сполучників: <i>щоб (щоби), аби, для того щоб, заради того щоб, на те щоб, з тим щоб</i>

Сполучники *аби, щоби* поширені здебільшого в усному мовленні.

## Складені сполучники

Складені сполучники *для того щоб, заради того щоб, на те щоб, з тією метою щоб, з тим щоб* першою своєю частиною (для того, заради того, на те, з тією метою, з тим) можуть міститися в головній частині, а другою частиною (*щоб*) – у підрядній. **ПОРІВНЯЙМО:**

1. *На березі зупиняться рибалки, **для того щоб** зварити з риби юшки.*

2. *На березі зупиняться рибалки **для того**, **щоб** зварити з риби юшки.*

В обох реченнях маємо підрядну частину мети, засобом зв'язку є сполучник *для того щоб*.

## Синтаксичний практикум

*Перепишіть. Визначте й підкресліть у кожному реченні граматичні основи. Поставте питання від головної частини до підрядної:*

1. Щоб перемогти зло, нам потрібні любов і співчуття (Мати Тереза).
2. Схиляйся тільки для того, щоби підняти слабших (Епікур).
3. Можемо стати над прірвою в полі, щоб одвертати людей од біди голосом пісні і доброї волі (П. Воронько).
4. Один лиш вибір — плисти проти плину, щоб хвилі били в груди, а не в спину (Л. Михайлів).
5. Щоб з людьми було тобі не студно, не скупись на ласку і тепло (П. Камінський).

Домашнє завдання:

Вивчити п.22, 23

Виконати вправи 263, 269  
(письмово)

